

JÓZEF PROŃCZUK

Zespół „Człowiek i Środowisko Rolniczo-Leśne” V Wydziału PAN

PROJEKT PORZĄDKOWANIA PRAC BADAWCZYCH Z ZAKRESU ROLNICTWA I LEŚNICTWA W POWIĄZANIU Z OCHRONĄ ŚRODOWISKA

Od apelu Utanta w roku 1969 wielu pracowników nauki włączyło się do prac badawczych wiążących zagadnienia rolnicze i leśne z zagadnieniami ochrony środowiska. Do roku 1974 ukazało się drukiem ponad 1400 pozycji z tego zakresu w postaci artykułów i opracowań zwartych. W zakończeniu podano wykaz wydawnictw, które je drukują.

Prace te odpowiednio uporządkowane, dość dobrze informują o kierunkach i zakresie bieżących badań oraz wskazują na instytucje i badaczy, którzy je prowadzą. Są one także przeglądem dorobku, który umożliwia lepiej ukierunkować poczynania perspektywiczne i racjonalniej organizować współpracę prowadzącą do integracji wysiłków wokół najważniejszej problematyki w planach na lata 1976—1980.

Aby tym i innym potrzebom uczynić zadość Zespół „Człowiek i Środowisko Rolniczo-Leśne” podjął zadanie rejestrowania prac wychodzących drukiem i udostępnienia danych Komitetom PAN, swoim członkom oraz ewentualnie innym osobom. W tym celu rejestry będą powielane i udostępniane zainteresowanym.

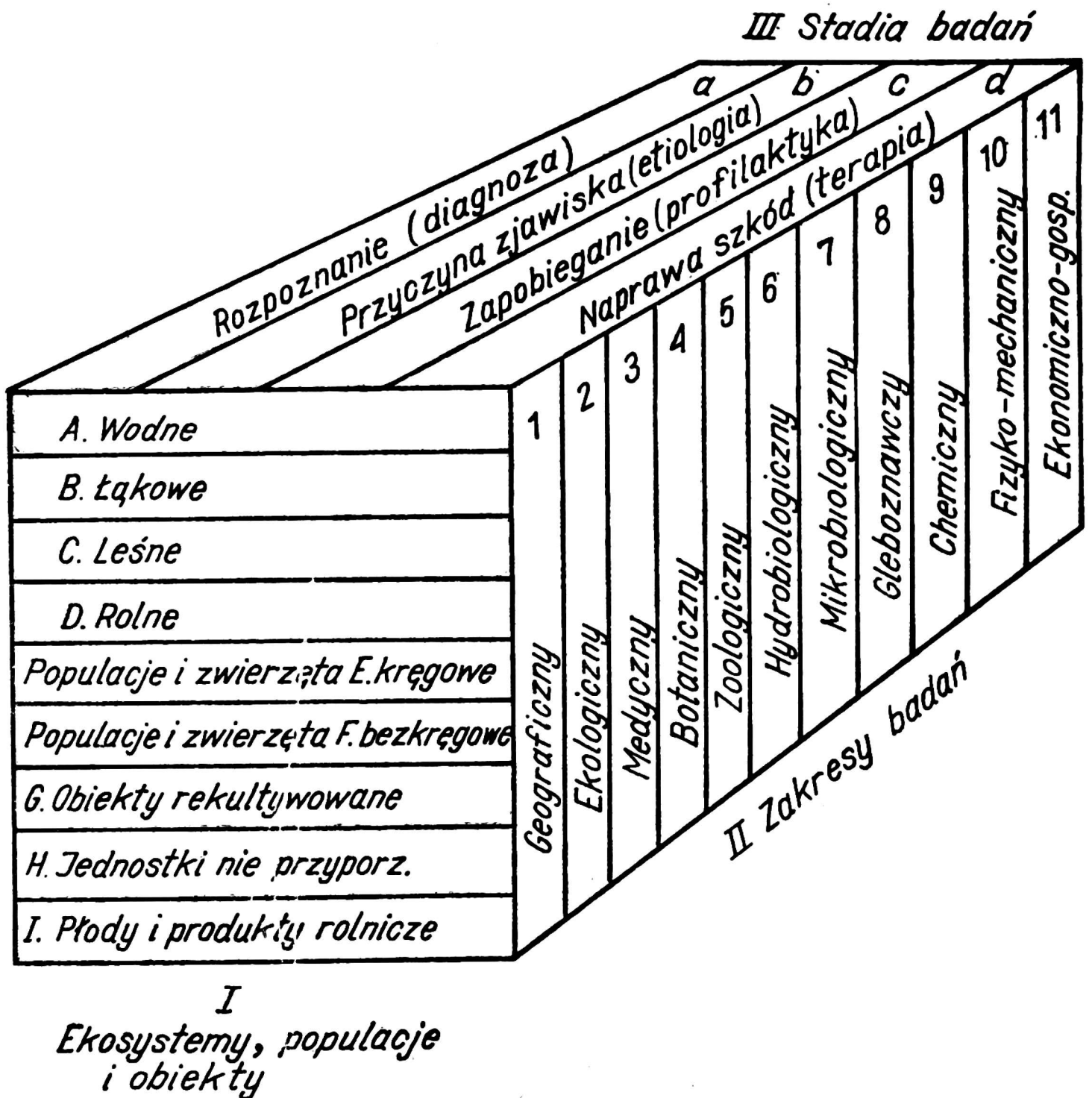
Do chwili obecnej zestawiono lata 1965—1970, 790 pozycji oraz 1971—1972, 329 pozycji. Przy pierwszym zestawieniu największą trudnością sprawiło porządkowanie tak licznej i rozproszonej literatury.

Z tych przyczyn przy drugim zbiorze autor dokonał próby utworzenia systemu, który poza stroną czysto informacyjną, umożliwiłby kształtowanie poglądu na temat pola badań i stopnia pokrywania go odpowiednim rozeznaniem.

Przyjęto trójstopniowy podział pola badań:

- ugrupowanie I stanowią ekosystemy, populacje i obiekty. Oznacza się je dużymi literami alfabetu od A do I;
- ugrupowanie II stanowią zakresy badań. Oznacza się je arabskimi liczbami od 1 do 11.
- ugrupowanie III stanowią stadia badawcze. Oznacza się je małymi literami alfabetu od a do d.

Schemat systemu dla przyporządkowania poszczególnych tematów przedstawia załączony rysunek.

Zasadą przyjęcia pracy do rejestru jest jej wartość poznawcza wynikająca z badań i dociekań naukowych. Źródłami są czasopisma i publikacje wychodzące jedynie w Polsce. Chodzi o rejestrowanie prac prowadzonych w kraju, będących na styku rolnictwa, leśnictwa i ochrony przyrody.

Bliższe kryteria przyjęcia pracy do rejestru są następujące:

a) praca musi dotyczyć zagadnienia lub zagadnień, którymi rolnictwo i leśnictwo zajmuje się naukowo lub praktycznie;

b) musi informować o zagrożeniu lub ochronie elementów składających się na ekosystemy rolnicze, leśne i lądowo-wodne względnie dotyczyć zwierząt, płodów rolnych i spraw ogólniejszych nie dających się zamknąć określonym z góry systemem. Włącza się obiekty rekultywowane, które w formie inicjalnej mogą być trudne do ekosystemowego zakwalifikowania.

c) musi zaznajomić czytelnika z postępem naukowym lub praktycznym.

Opracowania rejestruje się na kartach perforowanych, podając: autora, tytuł pracy, czasopismo, rok, strony, ilość rysunków i tabel, a także streszczenie, pozwalające prawidłowo temat zakwalifikować.

Ekosystemy, populacje i obiekty (ugrupowanie I)

Wydzielenie to stanowi najwyższą hierarchię, ponieważ ochrona w omawianym przedmiocie dotyczy zawsze jakiegoś systemu, a system jest jednostką terytorialną, która powinna integrować badania i badaczy. Ona też skupia na sobie wszelkie dobre i złe oddziaływania. Na tle systemu łatwiej również dojrzeć niewłaściwości dotyczące jego poszczególnych elementów.

Do ekosystemów wodnych (A) zalicza się wszystkie wody otwarte: płynące, jeziorne, zbiornikowe i zrzutowe.

Do ekosystemów łąkowych (B) zalicza się wszystkie aktualne i potencjalne obszary zadarnione i użytkowane lub nadające się do użytkowania kośnego względnie pastwiskowego. Z reguły są to użytki trwałe, niekiedy zaś użytki polowe, mające wszystkie cechy łąki czy pastwiska.

Do ekosystemów leśnych (C) zalicza się nie tylko typowe lasy, ale też zadrzewienia zastępcze, powstałe z lasu lub w las mogące się przekształcić.

Do ekosystemów rolnych (D) zalicza się wszystkie agrocenozy — ziemie uprawne bez względu na to, co jest przedmiotem uprawy (pola, ogrody, sady, plantacje), nie dające się przyporządkować do ekosystemów A, B i C.

Do populacji zwierząt kręgowych (E) zaliczono wszystkie zwierzęta, którymi zajmuje się rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo.

Do populacji zwierząt bezkręgowych zaliczono wszystkie zwierzęta, które interesują rolnika, leśnika, ichtiologa i ewentualnie innych producentów w obrębie wymienionych ekosystemów.

Obiekty rekultywowane, jako jeszcze systemy nie wykształcone ujęto osobno (G). Opracowania natury ogólnej wyodrębniono jako jednostki nie przyporządkowane pod literą H.

Sporo badań dotyczy samych płodów rolniczych bez odnoszenia ich do określonych ekosystemów. Grupę tę wydzielono w pozycji I.

W ten sposób w ugrupowaniach umieszczono wszystkie zagadnienia, które były przedmiotem publikacji w latach 1971—1972. Nic też nie stoi na przeszkodzie, aby w razie potrzeby wyodrębnić jeszcze inne jednostki.

Zakresy badań (ugrupowanie II)

Wydzielenie to stanowi hierarchię drugorzędą. Zakresy badań wiążą się ze specjalizacją zakładów i badaczy oraz z rozwojem dyscyplin naukowych (specjalności) składających się na problematykę w ujęciu kompleksowym. Podział badań jak również ich integracja, a także poziom naukowy zależy od specjalności badaczy. Wykazanie specjalności ma przeto duże znaczenie dla organizacji i koordynowania badań.

W schemacie wyróżniono 11 zakresów — specjalności. Zakres geograficzny (1) dotyczy rozeznań w obrębie jednostek geograficznych i elementów składających się na fizjocenozy tak pierwotne jak i przekształcone.

Zakres ekologiczny (2) dotyczy ekosystemów jednostek tasonomicznych (taksonów) w ich obrębie oraz wszystkich czynników ekologicznych, oddziałujących na ożywioną część przyrody.

Zakres medyczny (3) dotyczy medycyny środowiskowej tzn. oddziaływania na zwierzęta oraz na człowieka czynników i układów ekologicznych. Dotyczy on także substancji przyjmowanych wraz z pożywieniem.

Zakres botaniczny (4) obejmuje szatę roślinną, jej skład, stosunki socjalne w niej panujące, zmiany kierunkowe (sukcesyjne) i fluktuacyjne oraz wszystkie wpływy dodatnie i ujemne prowadzące do zmian w obrębie okrywy roślinnej, nie wyłączając oczywiście poszczególnych gatunków wchodzących w skład fitocenzoz.

Zakres zoologiczny (5) obejmuje cały świat zwierzęcy (kręgowce i bezkręgowce), stosunki socjalne w tym świecie panujące oraz działalność fauny w rozpatrywanych systemach.

Zakres hydrobiologiczny (6) obejmuje: zasoby wodne, ekosystemów, jakość wody, zanieczyszczenia, oczyszczanie się wód usuwanie z nich zanieczyszczeń itp.

Zakres mikrobiologiczny (7) obejmuje: wirusy, bakterie, grzyby i inne mikroorganizmy oddziałujące na świat istot żywych w wydzielonych ekosystemach oraz w poszczególnych elementach biocenozy.

Zakres gleboznawczy (8) dotyczy środowiska glebowego z całym kompleksem czynników wpływających na żyzność, zasobność oraz sprawność tego środowiska dla celów produkcji pierwotnej.

Zakres chemiczny (9) dotyczy wszystkich środków chemicznych wnoszonych do środowiska, metabolizowanych i wynoszonych, a także rodzimych zasobów chemicznych ekosystemu.

Zakres fizyko-mechaniczny (10) obejmuje wszystkie działania fizyko-mechaniczne żywiłowe i antropogeniczne, wpływające na stan i zmiany zachodzące w ekotypie i biceozie.

Zakres ekonomiczno-gospodarczy (11) dotyczy wszelkich działań ludzkich, mających znaczenie gospodarcze, takich jak: pozyskiwanie plonów, pożytków ubocznych, wykorzystania rekreacyjnego, wypasania, połowów, polowań itp. w obrębie rozpatrywanych ekosystemów lub fizjocenzoz.

Matematyczne ujmowania zjawisk: statystyka, ETO, analogi itp. włącza się do zakresów badań w danej specjalności. Metodykę badań i eksperymentów zaznacza się w rejestrach osobno literą (m).

Stadia badań (ugrupowanie III)

Wydzielenie to stanowi hierarchię trzeciorzędną. Jest ono konieczne dla

śledzenia postępu w rozwoju wiedzy i działań. Nie ma możliwości zapobiegania szkodom i naprawiania szkód jeśli się nie pozna samego zjawiska i nie ustali jego przyczyn. Ale też nic nie wniesie samo rejestrowanie zjawisk bez dalszych poczynań.

Dlatego w schemacie wyróżniono 4 stadia badawcze: a) rozpoznanie (diagnostyka), b) badanie przyczyn (etiologia), c) zapobieganie przyczynom ujemnych zjawisk (profilaktyka), d) naprawa szkód (terapia).

Wymienione stadia wynikają zazwyczaj z tezy roboczej, ze sprawozdań i opracowanych wyników. Odczytanie ich w każdym wypadku nie jest trudne i jak się wydaje nie wymaga objaśnień.

Wykaz źródłowych czasopism i wydawnictw ciągłych

1. Acta Agraria et Silvestria. Series: Agraria
2. Acta Microbiologica Polonica
3. Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
4. Biuletyn Instytutu Ochrony Roślin
5. Biuletyn Instytutu Ziemniaka
6. Biuletyn Służby Sanitarno-Epidemiologicznej woj. katowickiego
7. Bromatologia i Chemia Toksykologiczna
8. Chemia Analityczna
9. Chrońmy Przyrodę Ojczystą
10. Czasopismo Geograficzne
11. Człowiek i Nauka
12. Farmacja Polska
13. Gaz, Woda i Technika Sanitarna
14. Gospodarka Rybna
15. Gospodarka Wodna
16. Hasło Ogrodnicze
17. Las Polski
18. Materiały Badawcze Instytutu Gospodarki Wodnej. Seria Ochrony Wód Przed Zanieczyszczeniem
19. Medycyna Weterynaryjna
20. Medycyna Wiejska
21. Międzynarodowe Czasopismo Rolnicze
22. Nowe Rolnictwo
23. Nukleonika
24. Ochrona Roślin
25. Ochrona Terenów Górniczych
26. Ogrodnictwo
27. Pamiętnik Puławski
28. Pestycydy. Biuletyn Informacyjny

29. Polskie Archiwum Weterynaryjne
30. Postępy Mikrobiologii
31. Postępy Nauk Rolniczych
32. Prace Centralnego Instytutu Ochrony Pracy
33. Prace Instytutu Badawczego Leśnictwa
34. Prace Instytutu Przemysłu Organicznego
35. Prace Komisji Nauk Rolniczych i Leśnych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk
36. Prace Komisji Wyższej Szkoły Ekonomicznej we Wrocławiu. *Chemia*
37. *Problemy*
38. *Problemy Postępu Technicznego*
39. *Przegląd Budowlany i Budownictwo Mieszkaniowe*
40. *Przegląd Geodezyjny*
41. *Przegląd Geograficzny*
42. *Przegląd Mleczarski*
43. *Przemysł Chemiczny*
44. *Pszczelarstwo*
45. *Roczniki Akademii Medycznej w Poznaniu*
46. *Roczniki Ekonomiczne*
47. *Roczniki Gleboznawcze*
48. *Roczniki Instytutu Przemysłu Mleczarskiego*
49. *Roczniki Nauk Rolniczych*
50. *Roczniki Państwowego Zakładu Higieny*
51. *Roczniki Technologii i Chemii Żywności*
52. *Roczniki Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu*
53. *Rozprawy Wydziału III, Gdańskie Towarzystwo Naukowe*
54. *Sad Nowoczesny*
55. *Sylwan*
56. *Wiadomości Melioracyjne i Łąkarskie*
57. *Wiadomości Ekologiczne*
58. *Wieś Współczesna*
59. *Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu*
60. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie*
61. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Rolniczej w Szczecinie*
62. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*
63. *Zeszyty Problemowe Przeglądu Technicznego*
64. *Życie Weterynaryjne*

Podając niniejsze do wiadomości mamy nadzieję, że zainteresowani zechcą zgłosić swoje propozycje i uwagi krytyczne, ewentualnie zaproponować inny system porządkowania tak ciekawej, ale niestety bardzo rozproszonych tematyki.